

ALKADIYENLARNING FIZIK VA KIMYOVIY XOSSALARI

Mirzayeva Sitora

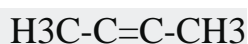
Annotatsiya: alkadiyenlarning tarkibiy xususiyatlarini, fizik va kimyoviy xossalarini o’rganish.

Kalit so’zlar: Kumulyativ, nomenklatura, Konyugirlangan, diyen.

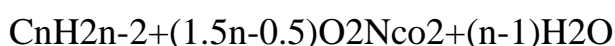
Molekulasida ikkita qo’sh bog‘ tutgan to‘yinmagan uglevodorodlar alkadiyenlar (diyen uglevodorodlar) deb ataladi. Ularning umumiy formulasi C_nH_{2n-2} bilan ifodalanadi. Diyenlar alkanlarga izomer hisoblanadi.

Alkadiyenlar ham alkanlarga o’xshab birikish reaksiyalariga kirishadi. Butadien 1.3ni brom ta’sirlashishida 1.4 yoki 1.2 birikish reaksiyalari amalga oshadi.

Masalan: $HC=CH$

Alkadiyenlarning yonish reaksiyasini umumiy tenglama bilan ifodaklash mumkin:

Alkadiyenlar ikkita qo'shbog'ning bir-biriga nisbatan joylashishiga qarab uch turga bo'linadi:

1. Kumulyativ qo'shbog'li diyenlar (allenlar yoki 1,2-alkadiyenlar).

Bularga allen va uning gomologlari $\text{CH}_2=\text{C}=\text{CH}_2$ kiradi.

2. Konyugirlangan (oralatma) qo'shbog'li diyen uglevodorodlar yoki

1.3- alkadiyenlar . Bularda ikkita qo'shbog'li bog' bilan ajratilgan bo'ladi.

3. Izolyatsiyalangan yoki ajratilgan qo'shbog'li diyen uglevodorodlar yoki

1.4- , 1,5-, 1,6- va hokazo alkadiyenlar. Bularda ikkita qo'shbog' bir-biridan ikki

($\text{C}=\text{C}-\text{CH}_2-\text{CH}_2-\text{C}=\text{C}$) va undan ortiq oddiy bog'lar bilan ajratilgan.

Ba'zi diyen uglevodorodlarning trivial nomlari hozir ham qo'llaniladi.

Sistematik nomenklaturaga ko'ra diyen uglevodorodlar alkadiyenlar deyiladi.

Ularning nomlari tegishli alkanlar nomidagi oxirgi harfni -diyen qo'shimchasiga almashtirish bilan hosil qilinadi:

Diyen uglevodorodlarning sistematik nomenklatura bo'yicha nomlanganda to'yingan uglevodorodlar nomi oxiridagi „n“ harfi o'niga „fiyen“ qo'shimchasini qo'shish va qo'shbog' tutgan eglerod atomlarini ko'rsatish bilan hosil bo'ladi.

Alkadiyenlarning fizik xususiyatlariga diyen uglevodorodlarining ham fizik xossalari to'yingan va to'yinmagan uglevodorodlarning gomologik qatori kabi ma'lum tartibda o'zgaradi.

Nomenklaturaasi. Xalqaro o'rinbosarli nimenklatura bilan atalganda diyenlar to'yingan uglevodorodlarning hosilasi deb qaraladi, qo'sh bog'larning o'rnini qo'sh bog' tutgan uglerod atomining raqami bilan ko'rsatiladi va alkanlarning nomi oxiridagi -n o'rniga -diyen so'zi qo'shib o'qiladi. Ba'zan diyenlar tarixiy nomenklatura bilan ataladi

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. АхмедовК.Н. Абдушукуров А.К. Тожимухаммедов Х.С. Органик кимёусуллари.“Университет “. 1998.2003й 1-2 қисм. 2.Артеменко А .Т. Органическая химия. В 2-х т .М.”МИР”.1981г 3-Реутов О.А. Курц А.Л. Бутин К.П. Органическая химия. Учебник для студентов химических специальностей и аспирантов М.,“Химия” . 2002.г 4.Травень В.Ф.Органическая химия в 2-х т. М. ИКЦ “Академкнига “,”Университет”.2004г